

ЗАКОН — нормативний акт вищої юридичної сили, що регулює найважливіші суспільні відносини. Є осн. категорією законодав. системи, тому його вивчення посідає центр. місце в юрид. теорії та законодав. техніці. З. приймають лише законодав. орган представниц. характеру або насел. держави в порядку референдуму. Це забезпечує певний рівень демократизму процесу правотворчості, оскільки прийнятий таким чином нормативно-правовий акт найповніше відображає інтереси соц. груп і уможливорює їх урівноваження. У межах своєї дії він регулює найважливіші сусп. відносини, що зумовлює його високу ефективність. З. має найвищу юрид. силу в системі норматив. актів країни. Будь-який ін. правовий акт приймають на основі, на виконання і відповідно до З. Акт, який йому суперечить, відміняють в установленому порядку. Вказана сила З. забезпечує його верховенство, підтримує ієрархічність та єдність системи норматив. актів. З. має заг. характер і не враховує особливостей життєвих випадків у регульов. ним сфері сусп. відносин. Усі ін. акти приймають з метою конкретизації та деталізації законоположень. Загальність законоположення забезпечує єдність нормативно-правових та індивід. правових актів. Як різновид норматив. актів З., гарантов. державою, встановлює заг.-обов'язк. правила поведінки, має відповідну форму, спричиняє юрид. наслідки. У разі необхідності його доповнює, змінює чи відмінює визначене коло органів у певному порядку. Правильний розподіл правового матеріалу в тексті надає структурі З. чіткості, логіч. послідовності, допомагає швидко орієнтуватись у змісті, сприяє засвоєнню та виконанню положень усіма суб'єктами права. Елементи структури З.: найменування органу, що прийняв акт, назва, преамбула, правові приписи та наслідки їх невиконання, відміна ін. норматив. правових приписів, норми щодо опублікування З. та набуття ним чинності, підпис відповід. посад. особи. В Україні законодав. процес, визначений Конституцією, регламентом ВР та окремими З., складається з низки послідов. стадій. Держава забезпечує необхідні умови для виконання З. і застосовує заходи примус. характеру до суб'єктів, які не виконують або порушують його. Положення З. формулюють відповідно до вимог логіки, стилю і мови, що сприяє однаковому і точному розумінню та застосуванню, підвищенню ефективності системи норматив. актів загалом. Разом з тим, як нормативно-правовий акт вищої юрид. сили щодо ін. нормативно-правових актів він повинен відповідати Конституції (бути конституц. актом). Конституцією визначено й коло, рівень і межі виключ. законодав. регулювання сусп. відносин: одні з них регламентов. З. у повному

обсязі, щодо ін. у законодав. порядку встановлено лише осн. засади, а решта відносин врегульов. підзакон. норматив. актами. Зокрема виключно З. України у повному обсязі визначені права та свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод, осн. обов'язки громадян; громадянство, правосуб'єктність громадян, статус іноземців і осіб без громадянства; права корін. народів і нац. меншин; порядок застосування мов тощо. З широкого кола найважливіших сусп. відносин З. визначають лише засади або основи, напр., утворення і діяльності політ. партій, ін. об'єднань, ЗМІ; правові засади та гарантії підприємництва; основи соц. захисту, форми і види пенсій. забезпечення; засади регулювання праці та зайнятості, шлюбу, сім'ї, охорони дитинства, материнства, батьківства; виховання, освіти, культури, охорони здоров'я; використання природ. ресурсів; зовн. зносин, зовн.-екон. діяльності, митної справи; основи нац. безпеки, організації ЗС України і забезпечення громад. порядку. Виключно З. України регламентов. такі форми прямого народовладдя, як вибори і референдуми, регулювання ін. форм безпосеред. демократії (нар. обговорення тощо) можливе підзакон. актами. За юрид. силою розрізняють конституц. З., що закріплюють засади сусп. і держ. ладу та є юрид. базою поточ. законодавства (Конституція, а також З., що вносять до неї зміни, доповнення або конкретизують положення осн. З.); поточні З., які приймають на основі та на виконання конституц. З. (становлять поточне законодавство); за суб'єктами законотворчості — акти, прийняті в результаті референдуму або вищим законодав. органом; за предметом регулювання — конституц., адм., цивіл., кримінал., процесуал. та ін.; за характером регулювання — органічні (внутрішньо узгоджені), що відзначаються високим рівнем норматив. узагальнень і спрямовані на комплексне урегулювання сусп. відносин, та виключні З., які приймають за надзвич. обставин поза планом законотвор. робіт; за обсягом дії на суб'єктів — заг. (поширюють дію на всіх суб'єктів, незалежно від їхнього статусу) та соц. (регламентують діяльність чітко окреслених груп суб'єктів, які мають особл. статус). Див. також [Верховенство права та верховенство закону](#).

Рекомендована література

1. Тихомиров Ю. А. Теория закона. Москва, 1982;
2. Теория государства и права. Москва, 1997;
3. Общая теория государства и права. Т. 2. Москва, 1998;
4. Конституційне право України. К., 1999.

В. Ф. Погорілко, С. В. Бобровник

Бібліографічний опис:

Закон / В. Ф. Погорілко, С. В. Бобровник // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-14660>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).